

Segons Bellow ningú coneix els EUA

L'esperit i el dòlar

Aquesta novel·la de Bellow vol plantejar-se la possibilitat de ser el gran llibre misteriós de la Nord-amèrica urbana.

Saul Bellow. El llegat de Humboldt (Trad. de Jordi Arbonés, Ed. 62 "Les millors obres de la literatura universal. Segle XX". Barcelona 1990, 455 pàgs.).

Els que es dediquen a fer interpretacions sobre Nord-amèrica, fins i tot els més destacats, són una merda..." Aquesta declaració es troba en un pasatge d'*El llegat de Humboldt*, de Bellow, i la fa un periodista a un amic seu, Citrine —un altre intel·lectual— per tal de convèncer-lo que, ja que "actualment ningú coneix aquest país", hauria de rodar pels carrers de Chicago, com ho feia Restif de la Bretonne pels de París, i escriure una crònica que seria sensacional. Aquesta proposta, o l'afirmació en què recolza, apunta cap a un dels problemes centrals de la novel·la de Bellow. Amb això no vull dir que *El llegat de Humboldt* siga la crònica en qüestió —ho és en alguns aspectes més o menys directament— sinó que més aviat és una autobiografia amb una estructura complexa: mentre el narrador —Citrine— conta en primera persona la seua peripècia present, va fent excursions fragmentàries i discontinues cap al passat. El seu poderós monòleg introdueix també les reflexions del narrador sobre els molts punts, especialment sobre la problemàtica nord-americana i el lloc que hi té l'esperit i l'art. La novel·la avança, així, a poc a poc, fent ziga-zaga, avant i arere d'un lloc o d'un temps a l'altre, amb canvis constants de situacions i de personatges. D'alguna manera Bellow fa del relat de Citrine la "Comèdia intel·lectual de la ment moderna", per dir-ho en els termes que aquest personatge planteja la qüestió d'una representació del nostre món actual. Però tot i que creu que ell és capaç de llegir una mica el gran "llibre misteriós de la Nord-

amèrica urbana", no crec que això es pugui fer ja, d'una manera integral, com ho va fer Balzac.

Per això es limitarà a contar-nos la seua pròpia peripècia, els seus problemes i les seues relacions amb la societat en què viu. El que constata sobretot —ell és al capdavant, un intel·lectual— és que Nord-amèrica constitueix "una dura experiència per a l'esperit humà"; que el món dels negocis hi funciona d'una manera autònoma i implacable, el qual, segur dels seus "poders transcendents", ens priva a nosaltres de la pròpia autonomia humana —"pensem els seus pensaments i parlem el seu llenguatge"— i ens fa interpretar la vida a través de les seues pràctiques. A més, —diu— un país que no passa fam, que no ha sofert l'holocaust ni les nits de terror, hauria d'estar formulant, aprofitant els avantatges de què gaudeix, les "noves qüestions bàsiques de la humanitat. Però en comptes d'això dormim. Simplement dormim i dormim, i mentre juguem i fem gresca i tornem a dormir..."

Nord-amèrica és la terra feliç de l'èxit material, que no necessita pertorbar la ment i que havia deixat de banda "la cultura dels gentils, com també les seves aspiracions". Nord-amèrica sols demana salut i diners, velocitat i alegria, esports i campanyes polítiques... En aquestes condicions, l'escriptor i l'artista superiors estan condemnats al fracàs i a la infelicitat. Els Estats Units, ens diu Citrine, constitueixen una "fabulosa operació", i "com més fabulosa era ella, més insignificants érem nosaltres". Més "insignificants", és a dir, més marginats, més frustrats i més neuròtics, com ho va ser el seu amic Humboldt. No hi ha lloc per als esperits selectes perquè Nord-amèrica havia decidit posar a prova les pretensions de l'estètica aplicant la mesura del dòlar i

"convertir els artistes en capitalistes". Ells, els millors, seran la versió yankee dels escriptors i artistes *maudits* europeus de finals de segle XIX. Pocs, però: el nombre de persones que, segons Citrine, s'han pres seriosament l'art i el pensament als Estats Units és tan reduït que "fins i tot aquells que hi han fracassat són inoblidables". Per això, a més, ja des de Poe, mai no ha existit un "món literari". La dispersió i la general frustració dels que no han volgut ajustar-se a la mesura del dòlar, han estat

inevitables.

En la novel·la de Bellow, Citrine, però sobretot Humboldt —els dos personatges centrals— són una il·lustració d'aquesta situació. Humboldt —com Herzog, el personatge d'una altra obra de Bellow— és un personatge excèntric, extravagant, desequilibrat. Fill d'un immigrant jueu hongarès —el component jueu dels personatges de les novel·les de Bellow és una constant— esdevé, ben jove, famós amb un llibre de balades. A la fi, però, de la dècada dels quaranta,

Humboldt inicia la seua davallada. Com que no ha trobat en la seua societat l'oportunitat per a realitzar la seua obra —és la interpretació de Citrine—, s'enfonsarà cada vegada més en el fracàs i la folia, sobretot després de la derrota de Stevenson. Humboldt confiava en la victòria d'aquest, perquè hauria arribat a ser el Goethe de la Casa Blanca. Acaba, però, morint, miserablement, en una pensió, després d'haver trencat, anys enrere un "pacte de sang" que havia fet amb Citrine per afirmar la seua absoluta amistat (un pacte de sang a l'americana, que consisteix a intercanviar un taló signat en blanc).

Citrine —el seu relat comença uns set anys després de la mort del seu amic— és, també, un jueu, amb talent i una mica excèntric. A diferència, però, de Humboldt no és cap tipus genial i ha arribat a fer molts diners amb les biografies que ha escrit i, sobretot, amb una obra de teatre, adaptada després al cinema. Quan ens conta la seua història ha iniciat també la davallada i constata que el seu destí esdevé cada vegada més absurd, com el de Humboldt, que sembla empentar-lo cap al fracàs des de la seua tomba. Citrine tracta de replantejar la seua vida, i s'emboïga en especulacions teosòfiques basades en llibres de Rudolf Steiner i d'altres autors. No vol dormir com fan els seus compatriotes i, a més, vol escapar a la vida ociosa que porta lligat amb una dona i barallat amb una altra, la seua ex-esposa, que li posa un plet darrere l'altre per fer-li perdre diners i temps. Quan, en aquestes circumstàncies, li arriba el llegat de Humboldt —uns papers literaris i una carta en què afirma que "no som éssers naturals, sinó éssers sobrenaturals"— Citrine es decideix a trencar del tot amb els diners i a redimir la vida frustrada de Humboldt i la seua pròpia. En realitat, se sent investit d'una missió, "en benefici de tota la raça humana", amb l'ajut de la filosofia espiritualista i platònica, que l'ha convertit moralment i ha canviat el seu destí...

El món de Bellow —com aquesta ràpida sinopsi posa, crec, de manifest— no deixa de presentar analogies amb el de Dostoievski. Aquest paral·lisme hauria d'incloure, també, el de la Rússia del tsar i la Nord-amèrica del dòlar. Desenvolupar-lo, però, ens portaria molt lluny. Ara, però, em limite a assenyalar-lo...

Josep Iborra

